

Мовна особистість Дмитра Яворницького в аспекті психолінгвістики

Наталія Григорівна Майборода

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
(пр. Гагаріна, 72, м. Дніпро, 49010, Україна);
e-mail: kapshukn@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-2857-1660>

Стаття присвячена актуальним проблемам дослідження мовної особистості в сучасній лінгвістиці. Розкрито науковий зміст поняття мовної особистості як об'єкта лінгвістичного дослідження, що вміщує в себе психічний, соціальний, етичний та інші компоненти дискурсу.

Об'єктом дослідження стала мовна особистість Дмитра Яворницького – видатного вченого, громадського та культурного діяча, письменника, історика, фольклориста, лексикографа.

У статті досліджено мовні засоби, що визначають творчу індивідуальність Д. І. Яворницького. Світогляд автора, його ціннісні установки знайшли своє вираження в мові його творів.

Аналіз художніх текстів показав, що Д. І. Яворницький естетизував народнорозмовну стихію. Письменник активно використовує побутову лексику, що позначає реалії народного життя, яка разом із стилістично забарвленою лексикою різного ступеня експресивності відображає мовний колорит епохи. Як експресивний елемент використана також просторічна лексика.

У роботі проаналізовано фразеологічні одиниці художніх текстів Д. І. Яворницького – як традиційні, так і модифіковані автором. Відзначено, що вибір фразеологізмів визначений тематикою творчості: Д. І. Яворницький був прихильником етнографізму, тому в його творах переважають стійкі поєднання з живою розмовною мовою.

Національний колорит творів Д. І. Яворницького відбивається в народнопісенних засобах – виразній рисі ідіостилю письменника. Прислів'я, приказки, постійні епітети, метафори, порівняння та інші тропи є засобами стилізації народнопоетичності оповіді. Однією з найбільш яскравих образних одиниць ідіостилю Д. І. Яворницького, нерозривно пов'язаних з ідейно-тематичним спрямуванням його творів, є порівняння.

У статті також відзначено індивідуальні константи світосприйняття, ціннісні установки письменника і способи їх мовного вираження. Найбільш семантично і естетично значущими словами його мовної картини світу є *козак, степ, пісня, Дніпро, Україна, Хортиця, Байда, душа, серце*.

Ключові слова: мовна особистість, мовна картина світу, світоглядна орієнтація, ідіостиль, лексико-фразеологічні особливості, художні тропи, визначальні слова-поняття

Майборода Н. Г. Языковая личность Дмитрия Яворницкого в аспекте психолингвистики

Статья посвящена актуальным проблемам исследования языковой личности в современной лингвистике. Раскрыто научное содержание понятия языковой личности как объекта лингвистического исследования, вмещающего в себя психический, социальный, этический и другие компоненты дискурса.

Объектом исследования стала языковая личность Дмитрия Яворницкого – выдающегося учёного, общественного и культурного деятеля, писателя, историка, фольклориста, лексикографа.

В статье исследованы языковые средства, определяющие творческую индивидуальность Д. И. Яворницкого. Мировоззрение автора, его ценностные установки нашли своё выражение в языке его произведений.

Анализ художественных текстов показал, что Д. И. Яворницкий эстетизировал народно-разговорную стихию. Писатель активно использует бытовую лексику, обозначающую реалии народной жизни, которая вместе со стилистически окрашенной лексикой разной степени экспресивности отображает языковой колорит эпохи. Как экспресивный элемент использована также просторечная лексика.

В работе проанализированы фразеологические единицы художественных текстов Д. И. Яворницкого – как традиционные, так и модифицированные автором. Отмечено, что выбор фразеологизмов определён тематикой творчества: Д. И. Яворницкий был сторонником этнографизма, поэтому в его произведениях преобладают устойчивые сочетания из живой разговорной речи.

Национальный колорит произведений Д. И. Яворницкого отражается в народно-песенных средствах – выразительной черте идиостиля писателя. Пословицы, поговорки, постоянные эпитеты, метафоры, сравнения и другие тропы являются средствами стилизации народно-поэтического повествования. Одной из наиболее ярких образных единиц идиостиля Д. И. Яворницкого, неразрывно связанных с идейно-тематической направленностью его произведений, является сравнение.

В статье исследуются индивидуальные константы мировосприятия, ценностные установки писателя и способы их языкового выражения. Наиболее семантически и эстетически значимыми словами его языковой картины мира являются *казак, степ, песня, Днепр, Украина, Хортица, Байда, душа, сердце*.

Ключевые слова: языковая личность, языковая картина мира, мировоззренческая ориентация, идиостиль, лексические особенности, фразеологические особенности, художественные тропы, определяющие слова-понятия

Nataliya Maiboroda. The linguistic personality of Dmitry Yavornitsky in the aspect of psycholinguistics

The article is dedicated to actual problems of the linguistic personality in modern linguistics. It reveals the scientific content of the notion of linguistic personality as an object of linguistic research, which includes mental, social, ethnic, and other components of the discourse.

The object of the research is the linguistic personality of Dmytro Yavornitsky – an outstanding scientist, social and cultural activist, writer, historian, folklorist, and lexicographer.

The article explores language means, which determine the artistic individuality of D. Yavornytsky. Author's worldview and values found their expression in the language of his works.

The analysis of literary texts revealed that D. Yavornytsky aestheticized the folk spoken element. The writer widely uses everyday vocabulary, designating the realia of folk life, which alongside with the stylistically marked vocabulary of various degree of expressiveness displays the linguistic colouring of the epoch. In addition, the colloquial vocabulary is used as an expressive element.

The work features the analysis of phraseological units of D. Yavornytsky's literary texts – both traditional and modified by author. It is noted that the choice of phraseological units is determined by the subject matter of the creation. D. Yavornytsky was the adherent of ethnography, which is the reason for prevailing of fixed phrases from the colloquial language in his works.

The national character of D. Yavornytsky's works is reflected in the means of folk songs – an expressive feature of writer's idiosyncrasy. Proverbs, sayings, ubiquitous epithets, metaphors, similes, and other stylistic figures are means of stylization of folk-poetic narration. One of the brightest figurative units of D. Yavornytsky's idiosyncrasy, which is inseparably connected with ideological and thematic focus, is simile.

The article features the research of individual constants of the worldview, values of the writer, and means of their linguistic expression. The most semantically and aesthetically significant words of his linguistic picture of the world are *Cossack, steppe, song, Dnipro, Ukraine, Khortytsya, Baida, soul, heart*.

Key-words: linguistic personality, linguistic picture of word, outlook orientation, idiosyncrasy, lexico-phraseological peculiarities, tropes, words-notions

Розбудова лінгвістичної концепції мовної особистості, яка передбачає охоплення лінгвістичним аналізом особистісних якостей мовця, зумовила підвищення інтересу до вивчення як мовних, так і позамовних чинників мовленнєвої комунікації.

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку лінгвістики антропоцентричні проблеми мови загалом та індивідуального мовлення зокрема викликають пильну увагу дослідників, адже мова функціонує в конкретних індивідуальних виявах її носіїв.

Інтерес до особистісного аспекту вивчення мови істотно підвищився в останні роки не лише в лінгвістиці, а й у психології, філософії, соціології, лінгводидактиці. Проблеми теорії мовної особистості так чи так пов'язані з мовною поведінкою людини, оскільки людина реалізує себе не лише у вчинках, а насамперед у мові. Спільною основою всіх рівнів мовної особистості автора художніх творів є його світобачення, тому проблема вивчення мовної особистості письменника тісно пов'язана із проблемою його мовної картини світу.

Одним з актуальних напрямів сучасного вітчизняного мовознавства є дослідження мовної особистості письменників, які відіграли важливу роль у громадському, культурному та науковому житті країни. Таким був Д. І. Яворницький, якому у плеяді видатних вітчизняних учених належить особливе місце.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багатогранна особистість Д. І. Яворницького не обділена увагою дослідників, але залишаються проблеми, пов'язані з вивченням його спадщини, які потребують комплексного підходу й докладнішого дослідження, зокрема, не окреслено психолінгвістичний підхід до реконструкції мовної особистості.

Мета нашого дослідження полягає в дослідженні та систематизації зв'язків між лінгвістичними й психологічними чинниками мовної особистості. Виходячи із поставленої мети, необхідно виконати огляд загальної теорії мовної особистості в сучасній лінгвістиці, а також виявити психологічні фактори мовної

особистості Дмитра Яворницького, які виявляються в його творах, зокрема художніх.

Виклад основного матеріалу. У мовознавстві вироблено три підходи до реконструкції мовної особистості: 1) психолінгвістичний; 2) лінгводидактичний; 3) дослідження мови художньої літератури.

В українському мовознавстві психолінгвістичний напрям пов'язаний з іменами О. О. Потебні [7], Д. М. Овсянко-Куликовського [5], І. І. Огієнка [6]. О. О. Потебня, як відомо, своїм ученням заклав основи психолінгвістики. У своїх поглядах на природу мови він висновковує, що для мови немає нічого рівного, окрім самого духу; разом з духом вона сягає божественного начала [7].

Послідовник О. О. Потебні, історик культури й критик, Д. М. Овсянко-Куликовський розглядав слово як інструмент творчості, творення об'єктивного світу. Пізнання творчості загалом зводиться до проникнення в індивідуальний світ митця. У мові дослідник убачав найважливішу ознаку явища національності як об'єднання людей. Мова була органом колективного мислення лише в період донціональний, з утворенням нації вона стала інтимним здобутком особистості. Крізь віки культурного розвитку національність разом з мовою здійснюється у сферу вищу, всевладну над думкою і над чуттям, у сферу моральну [5].

О. О. Потебні та Д. М. Овсянко-Куликовському, як уважає Ф. С. Бацевич, «вдалося глибоко зрозуміти взаємозв'язок мови і мислення, виявити роль слова в науково-дослідницькій та художній діяльності. Діяльнісний підхід до мови сформував методичну теоретичну основу для розвитку психології творчості як наукового напрямку, пов'язаного з мовною діяльністю об'єкта» [2, с. 207].

Розроблення психологічного напрямку в українському мовознавстві продовжив І. І. Огієнко. Підвалини такого підходу він обґрунтував на початку наукової творчості в праці «Українська культура»: «Мова – це наша національна ознака, в мові – наша культура, ступінь нашої свідомості. Мова – це форма нашого життя, <...> це форма національної організації. Мова – це найясніший вираз нашої психіки, це найперша сторожа нашого психічного Я...» [6, с. 126]. Як бачимо, мовна

особистість у праці І. І. Огієнка постає в образі «психічного Я».

Тотожне розуміння мовної особистості спостерігаємо й у поглядах Ф. С. Бацевича, який визначає мовну особистість як «індивіда, що володіє сукупністю здатностей і характеристик, які зумовлюють створення й сприйняття ним текстів, що вирізняються рівнем структурно-мовної складності та глибиною й точністю відображення дійсності» [1, с. 188].

Розгляд мовної особистості Д. І. Яворницького спонукає до висвітлення проблеми зв'язку між мовою і світоглядною орієнтацією автора, що відображається в моделюванні особливого мовного світу. У цьому мовному світі можна виділити поняття, які відіграють провідну роль у формуванні національної мовної свідомості, відображають світогляд автора. У кожного мовного індивіда вони формуються в систематизовану та впорядковану картину світу і є одиницями лінгвокогнітивного рівня. Для Д. І. Яворницького світоглядно важливими є поняття, які відображають як особливості національного характеру українського народу, так й особливості його індивідуально-авторського світогляду. До таких понять зараховуємо загальні назви «козак», «степ», «пісня», топоніми «Дніпро», «Україна», «Хортиця», ім'я козака-героя – «Байда», а також лексеми «душа», «серце»: *«Ще не вмерла козацька сила, ще не гинуть наші козацькі голови!»* [3, с. 212]; *«Тільки твоя душа, тільки твоє чуле серце може урозуміти те, що на сей час тримає і турбує моє серце і мою душу»* [3, с. 41] (тут і далі виділено мною. – Н. М.).

Уже в самому виборі мовної особистості як об'єкта лінгвістичного дослідження закладена потреба комплексного підходу до її аналізу, тобто виявлення на базі дискурсу не лише рівня мовної компетенції, але і філософсько-світоглядних передумов, етнонаціональних особливостей, соціальних характеристик, історико-культурних першоджерел. Художні твори Д. І. Яворницького є закономірним продовженням його історичних та фольклорно-етнографічних праць. Тематика наукових зацікавлень ученого, його дослідницьке «кредо», емоційність натури зумовили близькість Д. І. Яворницького до поетичної стихії, що знайшло втілення в словах, які він так любив повторювати: «Ми – археологи-поети, ми – історики-маляри» [3, с. 12].

Л. І. Скупейко пише: «Як учений Д. Яворницький прагнув відтворити життя запорозького козацтва в усіх його виявах – не лише військово-політичних, а й культурно-психологічних та морально-побутових» [9, с. 20]. За словами самого Д. І. Яворницького, він «непреречно хотів представити себе в возможной полноте и всю внутреннюю жизнь их: внутренняя жизнь народа дает возможность

познать дух его, его умственные и нравственные силы, его способность или неспособность к культуре, наконец, его оригинальность и самостоятельность» [3, с. 4]. Такий широкий погляд на завдання історичної науки потребував знань суміжних з нею галузей (археології, етнографії, топографії тощо) і відповідно пошуків нових способів їх утілення, що «неминуче підводило ученого до перехідних (між історіографією і художньо-етнографічним життєписом), сказати б, синкретичних жанрових форм відтворення історичної дійсності. Так з'являються поняття „історик-художник” і „художня історія”» [9, с. 20].

Характеризуючи багатогранну діяльність Д. І. Яворницького, видатний український поет-академік М. Т. Рильський відзначив: «Це був учений і діяч з дуже широким колом інтересів: історик, археолог, фольклорист, етнограф, лексикограф, письменник-прозаїк, що пробував свої сили й у віршуванні. Але в центрі його уваги була історія Запорожжя, в яке він був по-юнацькому закоханий» [8, с. 72]. На думку М. Т. Рильського, «запорозький характерник – це одна з найсвоєрідніших постатей і один із найцільніших характерів» [8, с. 75].

В. І. Ульяновський, автор статті «Релігія і церква в житті та творчості Д. І. Яворницького», уважає, що у випадку з Д. І. Яворницьким сталося рідкісне проникнення історика в «предмет» своїх студій до такої міри, що останній став осердям особистого життя самого дослідника; відбулося «органічне поєднання суб'єкта й об'єкта вивчення, автора і героя, історичних реалій і суб'єктивно-інтимних, навіть інтуїтивних почуттів» [11, с. 757].

У контексті мовних дискусій про шляхи розвитку української літературної мови, що точилися в кінці XIX – на початку XX ст., погляди Д. І. Яворницького, безперечно, заслуговують на увагу, хоч, крім «Словника української мови», жодної праці мовознавчої проблематики в ученого немає. Письменник уважав, що єдина загальнонародна українська мова повинна базуватися на народнорозмовній основі, бути «живою», про що й говорить у передмові до свого словника.

Мудре народне слово, легенди, перекази, пісні Д. І. Яворницький не лише збирав і публікував, а й намагався популяризувати в лекціях, бесідах. М. М. Шубравська відзначає: «Особливо іскрився народний гумор, коли треба було підкреслити винахідливість, кмітливість запорожців, їх перевагу над ворогом, навіть над царями» [12, с. 195]. Сучасники згадують, що мова самого Дмитра Івановича була соковита, жвава, із блискітками народного гумору. Про себе скромно відмовляв: «Мы люди простые, ничем не блещем». Коли йому щось до вподоби, неодмінно казав: «Добре, добре, шик-мозамбик». Особливою силою красувалися в нього прислів'я: «Купець-стервець, має повний гаманець», «Без громів та криків, все одно, що свайба без музиків» [10, с. 82]. Мова художніх творів Д. І. Яворницького також щедро пересипана

народними влучними висловами. К. О. Білиловський відзначав схожість мови автора й мови персонажів його творів: «Хто-б не говорив, а виходе, що говорить Яворницький» [4, с. 85].

Для мовно-літературної практики Д. І. Яворницького були важливими традиції етнографізму, побутописання, адже за ним стояв передусім учений-історик, для якого основним і єдиним критерієм істини стала історична правда.

Основою художнього стилю Д. І. Яворницького є загальноповивана лексика. Її домінанту становить побутова лексика на позначення реалій сільського життя, яка в поєднанні зі стилістично забарвленою лексикою різного ступеня експресивності відображає мовний колорит тогочасної епохи.

Серед них можна виокремити назви житлових приміщень: *хатина, флігель, будинок, опочивальня, вітальня, зала, господя, прихожа, столова, галерея, кімната, мезонін, віконіці, наличники, кленцовка, балкон*; назви господарських будівель та споруд: *клуня, обора, голубник, хлів, колодязь, курінець, кухня, горище, погріб, стріха, піч, тин, стайня, комора, саж, млин, хвіртка, ворота*; назви будівель – закладів певного призначення: *корчма, шинок, крамниця, лазня, каземат*. Д. І. Яворницький уживає також назви хатніх речей: *віник, рядно, вибійка, подушка, скриня, ослінчик, циберки, відра, мірки, ослони, стілець, лава, лежанка, ліжко, лежак, канапа, комод, підлокотник, столик*.

Одним з важливих стилістичних компонентів у мовотворчості письменника є просторічна лексика: «*Анахтем! Гамазон, харцизяка! Зарізяка! Тьфу на твою погану мацалку!*» [13, с. 539]; «*Так постій же ти, чортова свічка*» [13, с. 533]; «*А нехай же їй трясця!*» [13, с. 489]; *понаставляти каганці* [13, с. 45]; *підкувати ухналями* [13, с. 38]; *в потилицю накласти* [13, с. 343]; *стовбура стати* [13, с. 346]; *на витрібалах ставати* [13, с. 542].

Письменник використовує загальнономвні фразеологізми, які вжито в традиційній формі та значенні, і трансформовані, що засвідчують індивідуально-авторське бачення зображуваного образу: «*як візьметься за роботу, то все у неї так і горить, так і горить у руках. Зате ж як і розсердиться коли, тоді вже бережись, Сьомку! Ні на що не подивиться: що в руці, те і в оці. Тутечки вона уже як зчепиться з чоловіком, то ні на ступінь перед ним не поступиться: він їй слово, а вона йому десять, він їй кулака, а вона йому рогаца*» [13, с. 44].

Значне місце в художніх творах Д. І. Яворницького посідають приказки та прислів'я, які надають особливої виразності й стислості вислову. Вони увиразнюють певні моральні, розумові якості, передають народне бачення певних явищ, розуміння вчинків,

ситуацій, використані в мові персонажів, демонструють їхні життєві принципи та настанови: «*Кажу глухому про Тараса, а він каже: півтораста!*» [13, с. 330].

Серед індивідуально-стильових засобів мовної виразності художніх творів Д. І. Яворницького найпоказовішим явищем є порівняння: «*її чорні та рівні та струнки, неначе по шнурочку, брови, її прямий, красивий, немов витончений нісок*» [13, с. 268]; «*а в'язи у нього хоч обіддя гни*» [13, с. 310]; «*балакав інако: неначе у нього на самому кінчику язика сиділа велика гуля, а в роті застряла половина галушки*» [13, с. 517]. Як бачимо, серед порівнянь трапляються і загальнономвні, і авторські, і порівняння, різні за емоційним забарвленням.

Панівним засобом у змалюванні пейзажів, в описах місцевості є персоніфікація: *верби «утомились стояти та полягали на землю та тільки боки зріють»* [13, с. 26]; *степ «одягся густою травою»* [13, с. 59]. Загалом метафора як складний троп не знайшла широкого поширення у творах Д. І. Яворницького. Автор свідомо надавав перевагу простим тропам, демонструючи в такий спосіб свою близькість до народу.

Показовим явищем для творів Д. І. Яворницького можна також уважати епітети: «*широкі та зелені та густі плавні з високими та могутими та гіллястими в них деревами*» [13, с. 427]; «*Починається палка і жорстока баталія двох рівносильних супротивників – малога, але дуже в'юнкого і викрутного панка і здорової, але неповороткої і ломакуватої пані*» [13, с. 542].

Цікавий стилістичний ефект створює авторська гіпербола, що наслідує народнопоетичну. Зокрема, характеризуючи братів Живиць, що відрізнялися міцною статуєю, автор вдається до такої конструкції: «*Здавалось, що коли рождався на світ кожний із Живиць, то репалась і тріщала, немов од великого морозу, земля, схоплювалось з гілля усе вільне і сторожке птаство і кидалось од жаху в піднебесся, гуркотів по небу великий і могутній грім, і розходилась од одного краю до другого блискуча блискавка*» [13, с. 517].

Загалом постійні епітети, порівняння, загальнономвні метафори, гіпербола виступають засобами стилізації народнопоетичної оповідності, надають творах Д. І. Яворницького національного колориту і є яскравою ознакою ідіостилію письменника.

Висновки. Мовна особистість Д. І. Яворницького, реконструйована переважно на основі мовних засобів, акумулює в собі психічний, соціальний, культурний, етичний та інші компоненти мовного дискурсу.

Сутність мовної особистості Д. І. Яворницького визначили такі мовні та позамовні чинники: рідна говірка письменника-слобожанина, добре знання народної мови; усебічна ерудиція, висока освіченість; інтерес до найвидатніших творів української класики; знайомство і спілкування з

письменниками, з визначними культурними й громадськими діячами другої половини ХІХ ст.; фольклористична, етнографічна діяльність; захоплення історією запорозького козацтва, участь в археологічних експедиціях, що зумовило створення власної концепції запорозького козацтва і способів висвітлення його історії.

Діяльність Д. І. Яворницького відображає ціннісні установки його як особистості, зв'язок еволюції його мовної особистості з фактами

біографії письменника. Отже, описані мовні й позамовні чинники окреслюють мовну особистість Д. І. Яворницького в аспекті психолінгвістичних досліджень.

Перспективи подальших розвідок.

Запропоноване дослідження про мовну особистість Д. І. Яворницького потребує подальшої розробки, яка передбачатиме більш детальний розгляд інших його творів – наукових й епістолярних – співвіднесення їх з уже отриманими результатами.

Література

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: ВЦ Академія, 2004. 342 с.
2. Бацевич Ф. С. Філософія мови: Історія лінгвофілософських учень. Київ: ВЦ «Академія», 2008. 240 с.
3. Епістолярна спадщина академіка Д. І. Яворницького. Вип. 4. Дніпропетровськ: АРТ-ПРЕС, 2005. 500 с.
4. Епістолярна спадщина академіка Д. І. Яворницького. Вип. 2. Дніпропетровськ, 1999. С. 85.
5. Овсянко-Куликовський Д. Н. О значении научного языкознания для психологии мысли // Литературно-критические работы: в 2 т. Т. 1. Москва, 1989. С. 4–292.
6. Огієнко І. Українська культура. Київ: Довіра, 1992. 140 с.
7. Потебня А. А. Полное собрание трудов: Мысль и язык. Москва: Издательство «Лабиринт», 1999. 300 с.
8. Рильський М. Запорозький характерник // М. Чабан. Сучасники про Д. І. Яворницького: Спогади. Дніпропетровськ: ВПОП Дніпро, 1995. С. 72–75.
9. Скупейко Л. Художня проза Д. І. Яворницького // Київська старовина. 1996. № 1. С. 19–26.
10. Соляник В. Він кохався в рідному слові // М. Чабан. Сучасники про Д. І. Яворницького: Спогади. Дніпропетровськ: ВПОП Дніпро, 1995. С. 81–82.
11. Уляновський В. Релігія і церква в житті та творчості Д. І. Яворницького // *Mappe Mundi*: зб. наук. праць на пошану Ярослава Дашкевича з нагоди його 70-річчя. Львів; Нью-Йорк, 1996. С. 757–781.
12. Шубравська М. М. Д. І. Яворницький: Життя, фольклористично-етнографічна діяльність. Київ: Наук. думка, 1972. 253 с.
13. Яворницький Д. І. За чужий гріх: роман, повість, малюнки з життя. Дніпропетровськ: Січ, 2006. 600 с.

References

1. Vacevych F. S. (2004). *Osnovy komunikatyvnoyi lingvistyky: pidruchnyk*. Kyiv: VCz Akademiya. 342 p.
2. Vacevych F. S. (2008). *Filosofiya movy: Istoriya lingvofilosofskyyh uchen*. Kyiv: VCz «Akademiya», 2008. 240 p.
3. *Epistolyarna spadshhyna akademika D. I. Yavornyczkogo* (2005). Vyp. 4. Dnipropetrovsk: ART-PRES, 500 p.
4. *Epistolyarna spadshhyna akademika D. I. Yavornyczkogo* (1999). Vyp. 2. Dnipropetrovsk, 1999. P. 85.
5. Ovsyaniko-Kulikovskij D. N. (1989). *O znachenii nauchnogo yazykoznaniiya dlya psihologii mysli* // *Literaturno-kriticheskie raboty*: v 2 t. T. 1. Moskva. P. 4–292.
6. Ogijenko I. (1992). *Ukrayinska kultura*. Kyiv: Dovira. 140 p.
7. Potebnya A. A. (1999). *Polnoe sobranie trudov: Mysl' i yazyk*. Moskva: Izdatel'stvo «Labirint». 300 p.
8. Ryl'skyy M. (1995). *Zaporozkyy charakternyk* // M. Chaban. *Suchasnyky pro D. I. Yavornyczkogo: Spogady*. Dnipropetrovsk: VPOP Dnipro. P. 72–75.
9. Skupejko L. (1996). *Xudozhnya proza D. I. Yavornyczkogo* // *Kyyivska starovyna*. № 1. P. 19–26.
10. Solyanyk V. (1995). *Vin kohavsya v ridnomu slovi* // M. Chaban. *Suchasnyky pro D. I. Yavornyczkogo: Spogady*. Dnipropetrovsk: VPOP Dnipro. P. 81–82.
11. Ulyanovskyy V. (1996). *Religiya i cerkva v zhytti ta tvorchosti D. I. Yavornyczkogo* // *Mappe Mundi*: zb. nauk. pracz na poshanu Yaroslava Dashkevycha z nagody jogo 70-richchya. Lviv; Nyu-Jork. P. 757–781.
12. Shubravskaya M. M. (1972). *D. I. Yavornyczkyy: Zhyttya, folklorystychno-etnografichna diyalnist*. Kyiv: Nauk. dumka. 253 p.
13. *Yavornyczkyy D. I. (2006). Za chuzhyj grix: roman, povist, malyunky z zhyttya*. Dnipropetrovsk: Sich. 600 p.

Майборода Наталия Григорьевна, кандидат филологических наук, доцент кафедры украинского языка, Днепровский национальный университет имени Олеса Гончара (пр. Гагарина, 72, г. Днепр, 49010, Украина); e-mail: kapshukn@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-2857-1660>

Nataliya Maiboroda, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Department of Ukrainian Language, Oles Honchar Dnipro National University (Gagarin ave, 72, Dnipro, 49010, Ukraine); e-mail: kapshukn@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-2857-1660>